

ΠΟΡΙΣΜΑ ΑΝΑΦΟΡΑΣ

«Φύλαξη ποινικώς ακαταλογίστων ασθενών σε Ψυχιατρικά Νοσοκομεία»

Βοηθοί Συνήγοροι του Πολίτη : Πατρίνα Παπαρρηγοπούλου, Ανδρέας Τάκης
Εισηγήτριες: Αιμιλία Πανάγου, Χρυσή Χατζή

- Προς
τον κ. Υπουργό Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης

- Κοινοποίηση:
κ. Υπουργό Δικαιοσύνης

ΘΕΜΑ: Φύλαξη ποινικώς ακαταλογίστων ασθενών σε Ψυχιατρικά Νοσοκομεία

Ο Συνήγορος του Πολίτη είναι αποδέκτης αναφοράς (αρ. πρωτ. ***/2003) του κ.***, που θίγει το ιδιαίτερα σοβαρό πρόβλημα της φύλαξης ποινικώς ακαταλογίστων ατόμων σε ψυχιατρικά Νοσοκομεία.¹

Σύμφωνα με την αναφορά, η νοσηλεία των ασθενών αυτών παρεμποδίζεται από το έργο της φύλαξης και των κατά νόμον συνεπειών της ενδεχομένης αποδράσεως κρατουμένων, ενώ τίθεται το ερώτημα από τους θεράποντες ιατρούς και νοσηλευτές «*Είμαστε φύλακες, σωφρονιστικοί υπάλληλοι ή νοσηλευτές*»².

Ο Συνήγορος του Πολίτη, απευθύνθηκε με το από 7.09.2004 (αρ.πρωτ. ***/2003) έγγραφό του στη Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας του Υπουργείου Υγείας, και έλαβε τις απόψεις της αρμόδιας διεύθυνσης (με το υπ'αρ.πρωτ.*** έγγραφό της). Η Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας επισημαίνει ότι «*Προβλήματα υπάρχουν στο Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής και στο Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης όπου, εξ αιτίας της μεγαλύτερης συγκέντρωσης «ακαταλογίστων», υπάρχουν διακριτά τμήματα για τους ασθενείς αυτούς. Τα τμήματα αυτά υπόκεινται σε μια αντίφαση ανάμεσα σε μια*

¹ Μέτρα ασφαλείας – Φύλαξη ακαταλόγιστων εγκληματιών. Άρθρο 69: «Αν κάποιος λόγω νοσηρής διατάραξης των πνευματικών λειτουργιών του ή κωφਾਲαλίας, απαλλάχθηκε από την ποινή ή τη δίωξη για κακούργημα ή πλημμέλημα, για το οποίο ο νόμος απειλεί ποινή ανώτερη από έξι μήνες, το δικαστήριο διατάσσει τη φύλαξή του σε δημόσιο θεραπευτικό κατάστημα εφόσον κρίνει ότι είναι επικίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια». Άρθρο 70: «1. Για να εκτελεστεί η διάταξη της απόφασης που αφορά τη φύλαξη φροντίζει η εισαγγελική αρχή. 2. Η φύλαξη συνεχίζεται όσο χρόνο το επιβάλλει η δημόσια ασφάλεια. 3. Κάθε τρία έτη το δικαστήριο των πλημμελειοδικών στην περιφέρεια του οποίου εκτελείται η φύλαξη αποφασίζει αν αυτή πρέπει να εξακολουθήσει. Το ίδιο δικαστήριο μπορεί όμως οποτεδήποτε με αίτηση του εισαγγελέα ή της διεύθυνσης του καταστήματος να διατάξει την απόλυση εκείνου που φυλάσσεται».

² Αρ.Πρωτ. 4913/12.11.03 έγγραφο του Τμήματος Ακαταλόγιστων του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου Θεσ/νίκης.

φυλακτική λογική που προτάσσει την επιτήρηση και τον περιορισμό των ασθενών και στη λογική της ψυχοκοινωνικής αποκατάστασής τους. Αποτέλεσμα της φυλακτικής λογικής είναι η κατάχρηση σε ορισμένες περιπτώσεις του μέτρου της καθήλωσης και η ένδεια θεραπευτικών δραστηριοτήτων. Παράλληλα, όμως, ένας αριθμός των ασθενών αυτών συμμετέχει σε εργαστήρια...». Στο ίδιο έγγραφο προτείνεται να διασφαλίζεται από τη διεύθυνση των ψυχιατρικών νοσοκομείων ο πρωτεύοντως θεραπευτικός ρόλος του προσωπικού, να αποφεύγεται η πρακτική των προστίμων σε περιπτώσεις απόδρασης ασθενών, να αναθεωρηθούν τα άρθρα 69 και 70 του Ποινικού Κώδικα ώστε να αποτραπεί η αρνητική στάση των δικαστικών αρχών στα αιτήματα απόλυσης των αποθεραπευθέντων ασθενών, και, τέλος, το μέτρο της καθήλωσης να εφαρμόζεται με ιδιαίτερη φειδώ και στη βάση ενός πρωτοκόλλου, αναλυτική περιγραφή του οποίου η Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας σχεδιάζει να αποστείλει στις Μονάδες Ψυχικής Υγείας.

Επ'αυτών, ο Συνήγορος του Πολίτη παρατηρεί τα εξής:

- Η αντίφαση ανάμεσα στην φυλακτική και στην θεραπευτική αντιμετώπιση των ακαταλογίστων ασθενών είναι εγγενής στις περιπτώσεις εφαρμογής του μέτρου ασφαλείας των άρθρων 69 και 70 του Ποινικού Κώδικα (Π.Κ.). Αποτελεί νομικό παράδοξο να ανατίθεται στις ψυχιατρικές μονάδες, που κατά κύριο λόγο, λειτουργούν πλέον βάσει των αρχών της αποασυλοποίησης, η φύλαξη ακαταλογίστων «εγκληματιών» και να συστήνεται στο νοσηλευτικό προσωπικό να αποφεύγεται η καθήλωση ατόμων για τα οποία θα τους αποδοθούν ενδεχομένως ευθύνες για συνέργεια σε τυχόν απόδραση «κρατούμενου»³. Η επεξεργασία επομένως ενός ειδικού πλαισίου νοσηλείας των ακαταλογίστων ατόμων είναι το ζητούμενο για το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης σε συνεργασία με το συναρμόδιο Υπουργείο Δικαιοσύνης, στο οποίο κοινοποιείται το παρόν.

- Η ισχύουσα νομοθεσία (άρθρ. 37,38 Π.Κ.⁴) προβλέπει την εκτέλεση της στερητικής της ελευθερίας ποινής των ελαττωμένου καταλογισμού καταδικασθέντων με περιορισμό σε «*ιδιαίτερα ψυχιατρικά καταστήματα ή παραρτήματα των φυλακών*» και, ως μέτρο ασφαλείας, τη φύλαξη ακαταλογίστων δραστών σε «*δημόσιο θεραπευτικό κατάστημα*» (άρθρ. 69,70 Π.Κ.). Σε κάθε περίπτωση, ακόμη κι αν προταχθεί η φύλαξη ακαταλογίστων σε ειδικές ψυχιατρικές μονάδες, η διασφάλιση ενός ποιοτικού επιπέδου νοσηλείας πρέπει να προκρίνεται του στόχου της σωφρονιστικής επιτήρησης, σύμφωνα και με τις κατευθύνσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης⁵. Σημειώνεται, ειδικότερα, η σύσταση της Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (CPT) «*η διεύθυνση θα πρέπει να διασφαλίζει ότι ο θεραπευτικός ρόλος του προσωπικού σε ψυχιατρικά καταστήματα δεν πρέπει να καταλήγει να θεωρείται ως δευτερεύων σε σχέση με κριτήρια ασφαλείας*»⁶. Επίσης, σχετικά με τους ψυχικώς πάσχοντες κρατούμενους, η Επιτροπή για την Πρόληψη των

³ Βλ. στο σχετικό έγγραφο 11152/13.1.1999 του κ.Εισαγγελέως Εφετών Θεσσαλονίκης προς το Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης: «*Επομένως και το πρόσωπο αυτό που φυλάσσεται σε δημόσιο θεραπευτικό κατάστημα με δικαστική απόφαση, μπορεί να θεωρηθεί ενεργητικό υποκείμενο του εγκλήματος της αποδράσεως κρατούμενου*».

⁴ Έκτιση της ποινής σε ιδιαίτερα καταστήματα για τους ελαττωμένου καταλογισμού και για τους επικίνδυνους εγκληματίες ελαττωμένου καταλογισμού, αντιστοίχως.

⁵ Βλ. και το σχετικό έγγραφο 7/19/01.2005 της Ειδικής Επιτροπής Ελέγχου και Προστασίας Δικαιωμάτων των Ατόμων με Ψυχιατρικές Διαταραχές προς το Υπουργείο Δικαιοσύνης: «*Τα Ψυχιατρεία Κρατούμενων πρέπει να αποτελούν πραγματικές Μονάδες Ψυχικής Υγείας, με ότι αυτό συνεπάγεται σε οργάνωση, προσωπικό, συνθήκες κ.λπ.*».

⁶ Παρ. 31 εδ.3 της 8^{ης} Γενικής Έκθεσης της Επιτροπής, CPT/Inf (98) 12.

Βασανιστηρίων θεωρεί ότι «ένας ψυχικώς πάσχων κρατούμενος θα πρέπει να διαμένει και να του παρέχεται φροντίδα σε νοσοκομειακή μονάδα που να είναι κατάλληλα εξοπλισμένη και να διαθέτει κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό. Η μονάδα αυτή μπορεί να είναι ένα ψυχιατρικό νοσοκομείο για πολίτες ή μια κατάλληλα εξοπλισμένη μονάδα στο εσωτερικό του σωφρονιστικού συστήματος. Αφ'ένός, συχνά υποστηρίζεται ότι, σε μια δεοντολογική βάση, είναι κατάλληλο για ψυχικώς πάσχοντες κρατούμενους να νοσηλεύονται εκτός του σωφρονιστικού συστήματος, σε ιδρύματα ευθύνης του δημοσίου συστήματος υγείας. Αφ'ετέρου, μπορεί να υποστηριχθεί ότι η πρόβλεψη ψυχιατρικών μονάδων στο εσωτερικό του σωφρονιστικού συστήματος διασφαλίζει την παροχή μέριμνας στις καλύτερες δυνατές συνθήκες ασφαλείας και την εντατικοποίηση των δραστηριοτήτων των ιατρικών και κοινωνικών υπηρεσιών εντός του συστήματος. Όποια λύση κι αν προκριθεί, η δυνατότητα υποδοχής της ψυχιατρικής μονάδας πρέπει να είναι επαρκής...»⁷. Συνεπώς, ο γνώμονας κάθε σχετικού με ακαταλόγιστους δράστες σχεδιασμού θα πρέπει να είναι σύμφωνα με τα παραπάνω η κατάλληλη θεραπευτική μέριμνα.

- Δεδομένου ότι στην πράξη η εφαρμογή των άρθρων 69 και 70 ΠΚ έχει οδηγήσει σε μακροχρόνιο εγκλεισμό που «μπορεί να διαρκέσει για το υπόλοιπο της ζωής»⁸, θεωρείται απαραίτητη η διά νόμου θέσπιση ανωτάτου ορίου φύλαξης και θεραπείας των ακαταλόγιστων προσώπων και της δυνατότητας επέκτασης αυτού του ορίου, βάσει σχετικής δικαστικής απόφασης, εφ' όσον αυτό επιβάλλεται για τη θεραπεία και τη δυνατότητα κοινωνικής επανένταξης των ως άνω προσώπων.

- Η νομιμότητα του εγκλεισμού σε ψυχιατρείο, ως σοβαρής προσβολής της προσωπικής ελευθερίας κατ' άρθρον 5 παρ.3 του Συντάγματος και 5 παρ. 1 της ΕΣΔΑ, ήρτηται από την αναγκαιότητα της νοσηλείας μιας υπαρκτής ψυχικής διαταραχής. (βλ. και τη σχετική νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του Στρασβούργου, *Winterwerp v. Holland*, 24.12.79, *para.39*, *Varbanov v. Bulgaria*, 5.10.2000, *para 45*). Σε περίπτωση αποθεραπείας επιβάλλεται η άρση του εγκλεισμού σε ψυχιατρείο και η απόλυση του ασθενούς-κρατούμενου (άρθρ. 70 παρ.3 Π.Κ.)⁹. Το άρθρο 70 παρ.2 Π.Κ. ορίζει: «Η φύλαξη συνεχίζεται όσο χρόνο το επιβάλλει η δημόσια ασφάλεια», εισάγει συνεπώς το κριτήριο της αναγκαιότητας για τη σύμφωνη με την αρχή της αναλογικότητας επιβολή τού ιδιαίτερος επαχθούς μέτρου αυτού ασφαλείας. Η πρόταση τροποποίησης, ανωτέρω, της Διεύθυνσης Ψυχικής Υγείας, θα μπορούσε να υλοποιηθεί στην κατεύθυνση περαιτέρω αυστηρότερης διατύπωσης του μέτρου αναλογικότητας, λ.χ. «όσο χρόνο είναι απολύτως αναγκαίο». Για την ερμηνεία ωστόσο, τόσο της υφισταμένης όσο και τυχόν τροποποιητικών διατάξεων, στο σημείο αυτό, θα ήταν ευκαταίη η κατανόηση των κατευθύνσεων της αποασυλοποίησης και η συνεργασία με τα ψυχιατρεία εκ μέρους των δικαστικών αρχών.

- Η μακρά παραμονή των προσώπων στο ψυχιατρείο οδηγεί στην εμφάνιση στοιχείων ιδρυματισμού, δηλαδή απομόνωσης, αποξένωσης, παθητικής συμπεριφοράς και έκπτωσης των κοινωνικών δεξιοτήτων. Γι' αυτόν τον λόγο θεωρείται απαραίτητο να αποφεύγεται η μακρόχρονη παραμονή του ασθενούς στο ψυχιατρείο. Επίσης, κρίνεται σκόπιμο ο ασθενής ή ο νόμιμος αντιπρόσωπός του να

⁷ Παρ.43 της 3^{ης} Γενικής έκθεσης της Επιτροπής, CPT/Inf (93) 12.

⁸ Κ. Κοσμάτος, *Η Διάρκεια του Εγκλεισμού σε Ψυχιατρικό Κατάστημα κατά το Άρθρο 70 ΠΚ*, Αθήνα, εκδ. Σάκκουλας, 1998, σελ. 29-38.

⁹ Βλ. και άρθρο 39 για την απόλυση των ελαττωμένου καταλογισμού καταδικασθέντων ή άλλως, κατ' άρθρ. 40 Π.Κ.. την έκτιση σε κανονικές συνθήκες στέρησης της ποινής.

έχει εκ του νόμου το δικαίωμα υποβολής αίτησης εξόδου από το ψυχιατρείο, το οποίο θα εξετάζεται από αρμόδιο δικαστήριο.

- Τέλος, για τη διαφύλαξη των δικαιωμάτων του ακαταλόγιστου δράστη κρίνεται απαραίτητη η διά νόμου πρόβλεψη της υποχρέωσης του δικαστηρίου, πριν από τη διαταγή συνέχισης φύλαξης του ποινικά ακαταλόγιστου προσώπου, να διατάσσει αυτεπάγγελτα τη σχετική γνωμάτευση δύο ψυχιάτρων (κατ' αναλογία του άρθρου 96 παρ.2 του Ν. 2071/1992). Οι σχετικές ψυχιατρικές γνωματεύσεις θα πρέπει να συνιστούν στοιχεία για την αιτιολόγηση της δικαστικής αποφάσεως φύλαξης.

Ελπίζουμε οι ανωτέρω προτάσεις του Συνηγόρου του Πολίτη να συμβάλουν στο έργο σας για τη διασφάλιση της βέλτιστης θεραπευτικής αντιμετώπισης των ποινικώς ακαταλόγιστων ασθενών.

_____